

ostavio znakove po kojima ga možemo spoznati (str. 225). O. Vucu zanosi misao pa ni ne opaža da nešto koji put i ponavlja. Riječ »sveznajući« na više mjesta bolje bi zvučila »premudri«. Stil je veoma lijep. Zahvalni smo o. Vuci na njegovoj vrijednoj knjizi.

S. Doppelhammer

O. STJEPAN VUČEMILO: — Prvi priručnik kanonskoga prava na hrvatskom jeziku. (»Zakon Czarkovni« od Angela Dalla Costa)

Pravno-povijesna radnja. Izvadak iz doktorske radnje. Makarska, 1965.

O. Vučemilo, profesor crkvenog prava na franjevačkoj teologiji u Makarskoj, obradio je za doktorsku disertaciju »Zakon Czarkovni« od Angela Dalla Costa. Uzeo je taj predmet prema savjetu Dr Mije Brleka, profesora prava na sveučilištu »Antoniano« u Rimu, da iznese na svjetlo i javnost pisca našega prvog priručnika crkvenoga prava, Angela Dalla Costa. I obradio je tu radnju pod vodstvom Dr Cvetana, profesora crkvenoga prava u Zagrebu.

Doktorska radnja ima uvod i četiri poglavlja. U uvodu pisac iznosi političke prilike te stanje crkvenoga školstva u Dalmaciji u vrijeme mletačke vladavine u 18. stoljeću. U uvodu se nalazi i najzanimljiviji dio radnje: životopis Angela Dalla Costa izrađen prema najnovijim arhivskim podacima.

U prvom poglavlju iznosi se opći pregled »Zakona Czarkovnoga«, i to vanjski opis i kratak sadržaj.

Drugo poglavlje obrađuje jezičnu stranu, osobito pravnu terminologiju knjige. U trećem poglavlju ispituje se kojim se izvorima i piscima Dalla Costa služio. Četvrto je poglavlje radnje najvažnije, ukoliko tu pisac donosi kritički prikaz i ocjenu cijeloga djela.

Pisac nije tiskao cijelu svoju radnju nego skraćenu i to ciklostiliranu. To je mali defekt, ali danas se tako radi zbog financijskih poteškoća. Ovaj izvod sadrži iz uvoda životopis Dalla Costin, te iz cijele disertacije samo prvo i četvrto poglavlje.

Autor prvog priručnika kanonskoga prava na hrvatskom jeziku Angelo Dalla Costa potječe iz sinjskoga (jer ima i splitski) ogranka loze Dalla Costa i rodio se u Sinju 24. X 1732. Njegov otac Antun borio se protiv Turaka kod obrane Sinja 1715. Kada je Angelo ponarastao, roditelji su ga poslali u Split k njegovu stricu Petru koji je bio u splitskom sjemeništu profesor govorništa i humanih jezika, pa i kanonik. I Angelo se upisao u sjemenište i odmah dobio crkveni stipendij kao kandidat za svećenički stalež. God. 1755. o Božiću zaređen je za svećenika. Ostaje u Splitu u službi prvostolne crkve do 1758. Te godine pošao je u Italiju da završi više teološke studije i vratio se 1759. kao »doktor prava«.

Odmah preuzimlje u sjemeništu službu profesora crkvenoga prava i tu radi kao profesor šest godina. God. 1765. postaje ravnateljem sjemeništa, pa odsele vrši obje službe do 1783. Te godine ostavlja sjemenište i preuzimlje službu generalnoga vikara nadbiskupa Garanjinu. Umro je 16. ožujka god. 1790. i pokopan je u stolnoj crkvi.

U svojim starijim godinama Dalla Costa je napisao »za naučenje i prosvitljenje redovnikov hrvatskog naroda« pravni priručnik »Zakon Czarkovni« i tiskao ga u dva sveska u Mlecima god. 1788. Prvi svezak broji XII plus 272, a drugi XII plus 208 stranica u formatu 225 puta 165 mm.

Angelo Dalla Costa bio je uzoran svećenik, a to dokazuju njegove službe ravnatelja sjemeništa i generalnoga vikara koje se daju samo primjernim svećenicima.

Bio je učen profesor. To dokazuje njegova doktorska sprema, služba profesora toliko godina, a napokon ovo pravno djelo »Zakon Czarkovni«. Doduše ova knjiga nije strogo znanstvena, jer joj je bila praktična svrha: dati pravne upute glagoljaškom duhovništvu, koje je bilo »brez podobnoga nauka od zakona czarkovnoga«, a opet ta knjiga nije bila ni prosto pučko izdanje crkvenoga prava.

Dalla Costa ima odliku da je u ono doba febronianizma uvijek ostao vjeran čistom nauku Katoličke

Crkve. Posebnu odliku ima Dalla Costa što se osjećao Hrvatom, iako potomak talijanske obitelji, a to mu je dalo volju da napiše za svoju braću hrvatske glagoljaše »Zakon Czarkovnik«. On čisto kaže, da knjigu predaje »narodu momu«. A teško bi se Dalla Costa i sklonio da napiše ovu knjigu, tešku i po sadržaju i po jeziku, da se nije osjećao Hrvatom.

Zasluga je O. Vučemila što je arhivskom građom dokazao da je Dalla Costa rodom iz Sinja, a ne iz Splita, kako se dosada mislilo.

Radnja o. Vučemila ima vrijednost povijesnu i pravnu. Nema prostora da tu vrijednost opširnije opišem: Svakako tko pročita i sam ovaj izvod — dobit će dojam da je pisac i povijesno i pravno dao nešto nova; povijesno zanimljiva, a pravno poučna.

Ima nešto u čemu se ne bih složio s piscem. Ivanišević i još neki smatraju da je Dalla Costa napisao svoje djelo po nagovoru nadbiskupa Garanžina za pitomce glagoljaškoga sjemeništa u Priku. Pisac to ne isključuje, ali kako za to nije našao nijedan arhivski podatak, on misli da je djelo prvotno napisano baš »Za glagoljaško duhovništvo«, jer su baš glagoljaši bili oni koji nisu poznavali drugih jezika.

Po mišljenju o. Vučemila Dalla Costa je prvotno sam od svoje volje htio dati priručnik prava svećenicima glagoljašima jer nisu poznavali drugih jezika, i u tu svrhu napisao je na hrvatskom jeziku »Zakon Czarkovnik«. Htio je baš učiniti uslugu »momu narodu«. Tek drugotna svrha bila je, po o. Vučemilu, sjemenište u Priku.

Meni se naprotiv čini da mu je prvotna i motivna svrha bila sjemenište u Priku, a drugotna »glagoljaško duhovništvo« u domovini Hrvatskoj.

Ako to mišljenje donosi Ivanišević, rodom Poljičanin i glagoljaški pop, izgleda da je to tradicija kod glagoljaškoga duhovništva. Ako Dalla Costa nije bio od nadbiskupa nagovoren, teško bi se sam odlučio na tako zamašno djelo u ono doba. I nevjerovatno je da bi prvi samovoljni njegov rad bio baš toliko djelo — »Zakon Czarkovnik«. Ljubitelji znanosti počnu s malim djelima i završe s velikima. A Dalla Costi je ovo djelo, koliko znamo,

prvo i zadnje. Da se Dalla Costa svojom odlukom odlučio na ovaj veliki rad, on bi ga puno bolje i znanstvenije obradio, i to onda kad je bio profesor i dok je bio svjež u predmetu. A sam o. Vučemilo zapaža: »stiče se dojam da je pisac užurbano radio i djelo prebrzo spremio za tisak; a to se u više navrata odrazilo na samom djelu«. A djelo je napisano dok je bio generalni vikar u blizini nadbiskupa.

A to se može tumačiti tim, što mu je netko barem moralno naredio da to djelo napiše. Što nam netko naredi, to radimo s manjom pažnjom nego ako sami odaberemo.

Zasluga je o. Vučemila da je iznio iz zaborava autora prvog crkvenoga prava kod Hrvata, koji je i s pravom ubrojen među »Zasluzne Hrvate«.

K. N.

AMBROGIO DONINI, Pregled povijesti religija, Zagreb 1964, str. 287.

Naslov ne odgovara sadržaju ove knjige. To nisu niti »Obrisi povijesti religija«, kako doslovno glasi naslov talijanskog originala. Sam pisac kaže da je to studija (str. 177), istraživanje (str. 243), ali s posve određenom svrhom: pokazati naravni postanak kršćanstva. Pisac nije mogao do drugog zaključka ni doći, kad se postavio na marksističko stajalište da je religija samo odraz ekonomskih i društvenih uvjeta. A s druge strane za početak religije uzео je vrlo ograničenu pojavu kao što je totemizam, za koju etnolozi još nisu uopće sigurni da li ima neko religiozno značenje. Sto ne spada u taj sklop piscu je u kršćanstvu sve mit, legenda, priča, čak i sv. Pavao i apostoli. A jer se društveni razvoj odvijao po cijelom svijetu u jednakim etapama, nema u kršćanstvu ništa novoga što se ne bi već negdje drugdje pojavilo. Kako to konkretno izgleda, evo jednog primjera. Za starokršćanski simbol ribe pisac kaže: »... riba je prije nego je ušla u kršćansku simboliku bila 'totem' različitih plemena palestinskih ribara i s prelazom na razvijenije oblike društvenog života preobrazila se u personificiranog